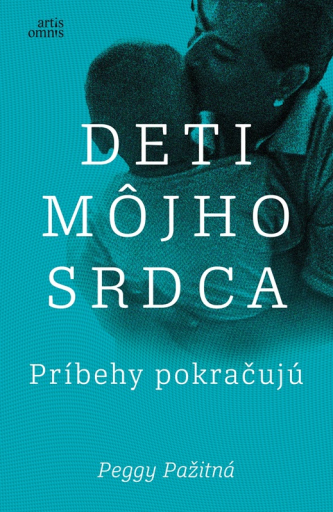

artis
omnis

DETI MÔJHO SRDCA

Príbehy pokračujú

Peggy Pažitná

DETI MÔJHO SRDCA

Príbehy pokračujú

© Peggy Pažitná 2011, 2025
Cover © Jana Kollárová 2025
Slovak Edition © Artis Omnis 2025
ISBN 978-80-8201-294-4

DETI MÔJHO SRDCA

Príbehy pokračujú

Peggy PAŽITNÁ

artis
omnis

PÁR SLOV K NOVÉMU VYDANIU

Držite v rukách pokračovanie knihy Deti môjho srdca: Príbehy pokračujú. Po prvý raz vyšla v roku 2011. V tom čase som na detskej onkológii pracovala osemnásť rokov. Neplánovala som napísať druhú knihu, bola som vďačná za tú prvú. Nových detí, skúseností a zážitkov však bolo čím ďalej, tým viac, a tak som sa jedného dňa predsa len rozhodla v písaní pokračovať.

Tak ako v prvej knihe, aj v tejto nájdete príbehy detí a rodičov, ktorí prešli tou najťažšou cestou, akou môže dieťa či rodič prejsť.

Mnohé príbehy, ktoré som zažila na detskej onkológii, často presahujú ľudské chápanie. Ako sa hovorí, sú to „veci medzi nebom a zemou“, o ktorých sme sa rozprávali s tými, ktorí niečo podobné zažili. Po dlhom zvažovaní som aj tieto tajomné príbehy – a nielen moje – zverejnila v samostatnej kapitole. Pre nás, ktorí sme sa s týmto neprebádaným duchovným svetom stretli, tie udalosti boli a aj ostanú zahalené rúškom tajomstva. Nie, necítila som pri nich strach – okrem jediného prípadu, o ktorom sa dozviete.

V jednej z kapitol si prečítate aj o cenných srdiečkach, ktoré mi začali do života prichádzať od detí z druhého brehu. Po celé roky som totiž deťom na oddelení kreslila srdiečka – pre radosť v ťažkých chvíľach, pre úsmev, keď plakali. Nikdy som však ani na sekundu nepomyslela, že mi ich deti budú posilať späť.

Kniha ma obáľku modrú ako symbol neba. Mnohí veríme – a to je našou silou – že deti odišli do neba, kde sa raz znovu všetci spolu stretneme.

Peggy

ÚVOD

V jeden večer, predtým než som sa odhodlala po dlhom čase znova písať, som zatvorila oči a začali sa mi premietat' chvíle, ktoré som doteraz na oddelení prežila. Veselé, ale i tie najsmutnejšie. Slzy mi padali samy a ani som sa nesnažila ich zastaviť. V mojich spomienkach prebiehal dlhý film, v ktorom som počula smiech detí, ich radosť, keď sa dozvedeli dobrú správu, šťastný pohľad, keď sa s nami lúčili po úspešnom ukončení liečby. Videla som deti, ktoré sa k nám sem-tam prišli ukázať a porozprávať o svojich úspechoch v škole, v práci, podeliť sa s nami o radosť už z vlastných deti.

A naopak... Videla som strach, ktorý prežívali, keď čakali na dôležité výsledky, neistotu, prebdené noci, keď nemohli spať pre teploty, vracanie, bolesti. Dodnes vidím bolestivé afty, ktoré mali v ústach, a nemohli nič jesť, ledva niečo vypili. Vystrašený pohľad, slzy a obavy, keď sa im choroba vrátila. Videla som pohľady utrápených rodičov do očí detí, keď prišiel čas odísť na druhý breh... Deti, ktorým nebolo dopriate byť v posledných chvíľach s rodičmi, hoci si to želali. Dodnes počujem ich otázky, ktoré ostali bez odpovede. V myšlienkach mi prebehli spomienky aj na príbehy, ktoré sú nad ľudské chápanie, a predsa sa stali.

Práca na detskej onkológii bola a aj navždy ostane najvýznamnejšou školou môjho života. V nej som sa od detí naučila vážiť si život ako dar, ísť ďalej, aj keď má človek pocit, že nevládze, usmievať sa, aj keď srdce plače. Naučila som sa meniť bolesť na lásku, hnev na odpustenie, trápenie na poučenie. Ďakovať za všetko, čo mám, pretože nič nie je samozrejmé. Viac milovať, pretože nikto z nás nevie, ktorý deň je jeho posledný a či vôbec dostane druhú šancu.

Tak veľmi som chcela, aby táto kniha bola len o tých veselých a príjemných spomienkach, no to sa jednoducho nedá. Keby som písala knihu len o vyliečených deťoch, dala by som všetkým stopercentnú nádej na uzdravenie. Chcem-nechcem, realita je iná. Tie najsmutnejšie okamihy sú neoddeliteľnou súčasťou detskej onkológie, súčasťou nás všetkých, ktorí sme sa s nimi stretli. Kiežby to tak nebolo, to si želá každý. Každý z nás to vníma inak, no každého to nejakým spôsobom zasiahne. Navždy zasiahne. Nikdy nepochopíme, prečo je to tak. Každý z nás si to vysvetľuje svojim spôsobom, aby sme dokázali ísť ďalej.

Síce píšem svoju druhú knihu, no onkológia, to sú všetci, ktorí tam pracovali a dodnes pracujú. Každý tam má svoje miesto, svoju pracovnú náplň. Každý z nás tam necháva kus svojho srdca, kus svojho života. Tam neexistuje náš život, len život pre druhých. Ten náš sa odohráva až za dverami oddelenia.

Práca na detskej onkológii je náročná z fyzickej, a zvlášť z psychickej stránky. Vždy sú tam deti a každé z nich má vlastný smutný príbeh. Deti, ktoré si vyžadujú kompletnú ošetrovateľskú starostlivosť a potrebujú veľa lásky, pochopenia a povzbudenia. A rodičia, ktorí sú tam s deťmi tiež.

Poznám sa s viacerými sestričkami a lekármi z ostatných oddelení, a tak som mala možnosť vidieť aj iné utrpenia detí. Videla som deti po autonehodách, v dlhodobom bezvedomí, so závažným poškodením mozgu, siamské dvojčiky, deti s ťažkými vrodenými chybami srdiečka, mnoho detí s rôznymi chorobami. U nás je u detí veľká šanca na vyliečenie, štatisticky až sedemdesiatpäť percent. Napriek pokroku v medicíne však na veľa chorôb liek zatiaľ neexistuje.

V každej nemocnici, na každom oddelení je mnoho utrpenia a o každého pacienta sa vždy niekto stará. Ochorenie je veľa, nielen u detí, ale aj u dospelých. V tejto knihe budem písať o ochoreniach, s ktorými som sa stretla na oddelení detskej onkológie,

a o spomienkach, ktoré mi navždy utkveli v pamäti. A nielen mne, ale aj mnohým deťom, ich rodičom, mojim kolegyniam.

Každému z vás, ktorí ste prispeli svojím príbehom, posielam veľké a úprimné ďakujem. Bez vás by kniha nikdy nevznikla. Verím, že mnohým, ktorí práve prežívajú ťažké obdobie svojimi spomienkami dodáte silu a odhodlanie bojovať.

Zároveň verím, že po prečítaní nejedného nevšedného príbehu pociťia nádej aj tí, ktorí vo svojich srdciach prežívajú bolesť zo straty milovanej osoby.

MOJA CESTA

Rada by som sa vrátila do ôsmeho ročníka základnej školy, keď sme sa rozhodovali o ďalšom štúdiu. Mojm snom bolo stať sa sestričkou, a tak moja prihláška putovala na strednú zdravotnícku školu. Mala som však obavy z prijímacích skúšok, ktoré sa vtedy robili na všetky školy rovnako – zo slovenčiny a z matematiky. Poznala som svoje vedomosti a mojou slabou stránkou bola práve matematika. Pred skúškami sme mávali doučovania z toho, čo nám nešlo, no mne to nepomohlo. Vedela som, že ak neurobím skúšky, môj sen o vytúženej profesii sa nenávratne rozplynie. S nádejou som čakala na zázrak.

Predstavte si, naozaj sa stal.

Bol marec, keď som si v poštovej schránke našla obálku. Predpokladala som, že to bude pozvánka na prijímacie pohovory. Otvorila som ju, a vnútri stálo – prijímame vás na štúdium. Rozbehla som sa mamine do náručia a zvestovala som jej novinu: „Mami, mami, budem sestrička.“ V tej chvíli som si ani neuvedomila, že som nerobila prijímačky.

Vyšla som na dvor, zapozerala sa na nebo a poďakovala za zázrak, ktorý neskôr navždy zmenil môj život. Vtedy som ani len netušila, že sa naň budem pozerat' nekonečne veľa krát so slzami v očiach a s myšlienkou na deti, ktorým sa pozemská púť skončila príliš skoro...

V škole mi spolužiačky nechceli uverit'. Bez prijímacích pohovorov prešli žiaci len s najlepším priemerom, ktorý som ja nemala. Potvrdenie o prijatí som odovzdala učiteľke. Sľúbila, že to telefonicky overí. Odišla do zborovne. Netrpezlivo som čakala na verdikt. Keď sa vrátila, povedala mi: „Naozaj ťa prijali. Vedenie zdravotníckej školy sa rozhodlo urobiť pokusný ročník. Prijímajú žiačky bez prijímacích skúšok, pretože si myslia, že dobrými sestričkami môžu byť aj tie, ktoré nemajú najlepší priemer.“ Bola som neskutočne šťastná. Nevedela som, čo ma čaká, ale vedela som, že po ukončení školy sa chcem s láskou starať o choré deti. Dodnes som nikdy svoje rozhodnutie neoľutovala.

V deň prijímacích pohovorov mi učiteľka dala tie isté testy, ktoré by som mala na skúškach. Po ich vyhodnotení sa na mňa usmiala: „Mala si šťastie. Na školu by si sa pre matematiku za žiadnych okolností nedostala.“ Ale to som ja vedela.

Na zdravotníckej škole sa mi páčilo. Mali sme skvelú triednu profesorku aj ostatných profesorov. Od prvého dňa sme boli dobrý kolektív, lepšie spolužiačky som si ani nemohla priať. Neskôr mi boli veľkou oporou.

Mala som sedemnást' rokov... V pravom prsníku som čoraz častejšie pociťovala silné bolesti. Počas praxe na chirurgickom oddelení som spoznala veľmi dobrého a uznávaného chirurga. Rozhodla som sa mu zdôveriť so svojimi bolesťami. Bol ochotný a vyšetril ma. „Máte tam len malú hrčku. Keď vás to neprestane bolieť, vyberiem ju.“

Bolesti sa stupňovali, okrádali ma o nočný spánok. Opäť som navštívila lekára a ten ma poslal na cieleňé vyšetrenie. Spolu-

žiačka Miška išla so mnou. Bola som rada, že tam nebudem sama. Viezli sme sa v trolejbuse a vo chvíli, keď sme prechádzali popri Detskej fakultnej nemocnici na Kramároch, som jej povedala: „Tu budem raz pracovať.“ Vo svojom srdci som cítila, že to tak bude. Zasmiala sa a povedala: „Asi ťažko, Peggy. Všeobecné sestry na detské oddelenie neberú, len k dospelým.“

Po vyšetrení sa lekár chytil za hlavu: „Ako je možné, že vás ešte neoperovali?“ „Prosím?“ ostala som vystrašená. „Nemáte dobré výsledky. Musíte ísť okamžite na operáciu.“ Zalepil výsledok do obálky a nič viac mi nepovedal. Chirurgovi som ju podávala so slzami v očiach. Keď ju otvoril, opýtala som sa: „Pán doktor, čo sa deje?“ Pokojne mi odpovedal: „Nebojte sa. Zajtra ráno prídete, hrčku vyberiem ambulantne, bez narkózy. Bude to trvať len desať minút.“ Ako-tak som sa upokojila.

Na druhý deň sme so spolužiačkami skoro ráno odišli z internátu. Ich čakala prax na chirurgickom oddelení, mňa operácia. Mala som strach. Nikdy predtým ma v lokálnej anestézii neoperovali. Ležala som na operačnom stole, prikrytá sterilným zeleným rúškom. Sestrička pripravovala nástroje, doktor injekciu na znecitlivenie operovaného miesta. Nieкто zaklopal. Sestrička otvorila dvere a dnu začali vchádzať moje spolužiačky, ktoré so mnou išli ráno na prax. Doktor ich privítal s úsmevom: „Podťe ďalej. Môžete tu ostať.“ Dodnes som im vďačná, že ma tam ne nechali samu.

Doktor injekciou znecitlivil miesto rezu. Vpich zabolel, no nebolo to nič hrozné. Po chvíli sa opýtal: „Už cítite strípnutie?“ „Myslím, že môžeme začať,“ povedala som so strachom. Vzal do rúk skalpel a zarezal. Zmohla som sa len na obrovský výkrik. Liek ešte dostatočne nezaúčinkoval. Bola to neopísateľná bolesť, rez do živého a citlivého miesta. Rozplakala som sa. Jedna spolužiačka odpadla. Vyviedli ju von. Po chvíli doktor pokračoval. Videla som veľký rez a všade dookola veľa krvi. Ďalšia spolužiačka odpadla. V duchu som si hovorila: Len desať minút a bude po všetkom. Keď sa ani po polhodine neblížil koniec operácie, opýtala som sa: „Čo sa deje, pán doktor? Nedá sa to vybrať? Alebo

tam nič nie je?“ „Je mi to ľúto. Jedna hrčka je už vonku, ale máte tam, žiaľ, ďalšie dve. Sú však veľmi hlboko a sú veľké. Takýto zárok sa robí v celkovej anestézii. Už sa to však nedá. Musíme ich vybrať všetky teraz.“ „Nebojte sa, pán doktor, vydržím to,“ podarilo sa mi usmiať.

Operácia nakoniec trvala skoro hodinu. Keď som odchádzala, povedal mi: „Ste budúca sestrička, poviem vám to priamo. Posielame to na histológiu. O pár dní prídu výsledky. Nádory budú buď zhubné, alebo nezhubné.“ Zbadal mi v očiach slzy. „Nebojte sa, bude to dobré.“

Odišla som. V hlave mi zneli slová nádor... zhubné... nezhubné... Prenasledovala ma jedna otázka za druhou. Podvedome som preberala obe verzie: Čo ak to bude zhubné? Ako sa to lieči? Mám ešte len sedemnášť, celý život pred sebou. Zomiera sa na to?

Po operácii som sa rýchlo zotavovala. Ostala som v internáte, nechcela som robiť starosti svojim rodičom a súrodencom. Rodičia ma ihneď po operácii prišli navštíviť, mali o mňa strach. Upokojovala som ich, že všetko je v poriadku. Stretnutie s nimi bolo pre mňa balzamom na dušu, ich objatie a povzbudenie mi dodali silu. O pár dní som si išla po výsledok. Sestrička mi hoda zalepený v obálke. Doktorovi som ju podávala s roztrasenými rukami. Kým ju otvoril, mala som pocit, že uplynula večnosť. Prečítal si správu a s úsmevom povedal: „Ste šťastná žena. Všetky nádory sú nezhubné.“ Odchádzala som s nekonečnou radosťou v srdci.

Po ukončení štúdia som rozposlala žiadosti o prijatie do troch nemocníc. Dve žiadosti som adresovala zariadeniam pre dospelých, jednu svojej vysnívanej Detskej fakultnej nemocnici. Keď som žiadosti vhadzovala do poštovej schránky, povedala som: „Pane Bože, kde ma chceš mať, odtiaľ nech mi príde odpoveď, že ma prijímajú.“

Prišla prvá odpoveď z nemocnice pre dospelých – neprijímame. Z druhej taktiež – neprijímame. No keď mi napísali z mojej vysnívanej nemocnice, od radosti som sa rozplakala. Prijali ma! Splnenie svojho sna som mala na dosah.

Prijali aj ďalšie tri spolužiačky, Martinku, Darinku a Ivu. Všetky sme išli k hlavnej sestre. Dala nám na výber z troch oddelení. Keď povedala, že jedným z oddelení, kde prijímajú sestry, je detská onkológia, poskočilo mi srdce. Ešte aj dnes sa pri spomienke na ten deň pousmejem, hoci odvtedy prešlo už osemnásť rokov. To oddelenie mi bolo blízke, takmer som sa tam ocitla ako pacientka.

Detská onkológia sa vtedy nachádzala v centre mesta, a nie v nemocnici, ktorú som vtedy tej spolužiačke ukazovala. Mesiac po mojom nástupe sa oddelenie sťahovalo. Hádajte kam? Do Detskej fakultnej nemocnice na Kramároch. Môj sen sa splnil a vtedy som vedela, že som na správnej adrese.

V priebehu ďalších troch rokov som podstúpila ešte dve operácie v lokálnej anestézii. Objavili sa mi ďalšie tri nádory na pravej strane chrbta, neskôr ďalšie tri na ľavej strane. Mala som mimoriadne šťastie. Všetky nádory boli nezhubné. Čakanie na výsledok však už nebolo pre mňa traumatizujúce. Verila som, že výsledky budú dobré, nad inou verziou som už ani nepremýšľala.

Vrátim sa ešte k spolužiačkam, ktoré nastúpili so mnou. Iva odpracovala jednu službu, viac neprišla. Darinka robila u nás jedenásť mesiacov. Na to obdobie si spomína: *„Zo začiatku som mala strach, no ten po čase opadol. Práca na detskej onkológii je náročná, zvlášť na psychiku. Napichovali sme malinké deti na kanylu, ony sa bránili, plakali. V službách bolo dôležité sledovať malých pacientov, či nevracajú, či nemajú teplotu, či im netečie chemoterapia mimo žilky. Tíšili sme ich plač, boli služby, keď sme si ani nesadli, celé sme ich prebehali k nim. Nevedela som sa odosobniť. Niekedy som celé noci nespávala, preplakala som ich. Nedá mi nespomenúť jednu dievčinku, ktorej som dovoľila, aby sa zahrála na sestričku a odobrala mi krv. Mala sotva trinásť rokov, no podarilo sa jej to a ja som bola rada, že som*

jej mohla splniť jeden z jej snov. Ešte mala jeden, akoby cítila, že veľa ich nebude... Bývala ďaleko od Bratislavy a túžila letieť domov helikoptérou. Podarilo sa to vybaviť, všetci sme sa tešili. Sedela som aj s jej mamou vedľa nej na posteli. Zbadala z okna helikoptér, ktorá letela po ňu. Od šťastia sa rozplakala. Podakovala za všetko mame, objala ju, ľahla si na posteľ a poslednýkrát vydýchla.

Nastalo dlhé ticho... a potom už bolo počuť len plač. Plakali sme všetci. Po čase som začala chápať a uvedomovať si, že je to proste tak a ja to nezmením, no ako osemnásťročná som ten psychický nápor nezuvládala a odišla som. Teraz už viem, že to bola pre mňa najväčšia skúška, akú som kedy mohla zažiť, a som za ňu vďačná. Veľa som sa naučila aj z odborného hľadiska a stretla som tam úžasných ľudí, na ktorých nikdy nezaбудnem. Dnes viem, že keby som vtedy vydržala a prekonala to ťažké obdobie, bola by som tam doteraz.“

Martinka si na obdobie prežité na detskej onkológii tiež zaspomínala: „Keď som sa uchádzala o miesto zdravotnej sestry v DFNsP na Kramároch, hlavná sestra mi povedala, že súrne potrebujú sestričky na onkológii. Vedela som, že sú tam detičky, ktoré sa liečia z onkologických ochorení, ale vôbec som nemala predstavu, čo všetko to znamená, a už vôbec nie, ako to znášajú deti a ich rodičia.

Na onkológii som pracovala skoro dva roky. Prvý deň v práci bol pre mňa šokujúci, ako osemnásťročné dievča, ktoré práve skončilo školu, som padla do ťažkej reality svojho povolania. Celú noc som preplakala a rozmýšľala, ako to vôbec psychicky aj fyzicky zvládnem. Nečakala som, že uvidím deti bez vlások, s uplakanými smutnými očkami a dopichanými rúčkami od množstva odberov a infúzií. Nevedela som, ako reagovať, či sa usmievať, rozprávať, či byť ticho a podriaďiť sa stavu detí, a už vôbec som netušila, ako mám komunikovať s rodičmi, ktorí tam so svojimi deťmi strávili dni a noci. Bola som hodená rovno do vody.

V prvej službe som mala dohliadať na päťročného chlapčeka, ktorému tiekla transfúzia, mal leukémiu, bola som pri ňom celý

deň. To malé blondavé chlapča s modrými očami a veľmi milým záhoráckym nárečím si ma hneď získalo. Nikdy na neho nezaбудnem, a keď myslím na onkológiu, ako prvé, na čo si spomeniem, je jeho usmievavá tvár. Skoro mi puklo srdce, keď som stála pri jeho postieľke aj s jeho mamičkou, keď zomieral.

Je strašne ťažké vidieť zomierať človeka a ešte horšie, keď je to dieťa. Boli sme s tými deťmi zžití, pretože tam boli dlhodobo, prežívali sme s nimi dobré aj zlé časy, keď sa tešili, že výsledky sú v poriadku, keď smútili a boli nešťastné, že liečba nedopadla podľa očakávania. Riešili sme s rodičmi množstvo situácií, boli sme s nimi, keď im z liečby bolo hrozne zle a vypadali im vlásky, a tešili sa z každého náznaku, že im tie vlásky opäť rastú. Neviete si predstaviť tú radosť v ich očiach, keď lekári povedali, že môžu ísť na niekoľko dní domov. Pre ne boli podstatné úplne iné veci ako pre zdravé deti. Tešili sa z toho, že môžu ísť opäť do školy, že sa môžu vonku hrať, behať, skákať, že môžu byť so svojimi rovesníkmi a s rodinou.

Postupom času som sa naučila reagovať na rôzne situácie, vedela som, kedy koho utešiť, poradiť, dohovoriť, naučila som sa, ako komunikovať s rodičmi, teda vlastne to všetko naučili oni mňa. Ale nikdy som sa nenaučila, ako sa zmieriť so smrťou, ako vyliečiť smútok a žiaľ. Teraz, keď mám vlastné dieťa, si ani len nedokážem predstaviť, čo všetko museli rodičia s chorými deťmi prekonať.

Napriek tomu všetkému mám na toto oddelenie aj pekné spomienky, mali sme výborný kolektív sestier aj lekárov. Pamätám si, ako sme deťom s radosťou pripravovali vianočnú večeru, ozdobovali stromček, ako sme s nimi čítali knižky, rozprávali sa, smiali, sedeli pri ich posteliach a držali ich za ruky, keď im nebolo dobre. Naučila som sa tu množstvo vecí z profesionálneho, ale aj z ľudského hľadiska. A hoci už nepracujem ako zdravotná sestra, to množstvo skúseností využívam v živote neustále.“

NAJBOLESTNEJŠIA RANA

Strata blízkeho človeka je pre tých, ktorí tu ostávajú, tou najbolestnejšou ranou. Neexistuje žiadny návod, ako ju zvládnuť. A ak rodič príde o svoje milované dieťa, je to najväčšia bolesť na svete. Vtedy bolí srdce, duša, celé telo. Veriaci, neveriaci, každý tú bolesť vníma. To je prázdno, ktoré nik a nič nezaplní. Ani rokmi nie. Neexistuje čas, keď sa dá len tak jednoducho povedať: Už stačí, už prešiel rok, dva alebo desať, už to nebolí. Bolesť ostáva po zvyšok života. Láska tú bolesť zmiernuje, nádej dáva silu ísť ďalej, no so stratou blízkeho sa nedá vyrovnať, dá sa to len prijať a žiť s tým pre tých, ktorí tu ostali. Nedá sa zastaviť ani vrátiť čas, hoci si to mnohí mnohokrát želali.

Smrť. Neexistuje človek, ktorý sa so smrťou vo svojom živote nestretol. Neverím, že ňou sa všetko končí. Neverím, že všetka láska, všetko dobré a pekné sa len tak nenávratne stratí. Stretávam sa s matkami, ktorým milované deti odišli na druhý breh. Každá jedna verí, že raz sa so svojím dieťaťom stretne, a v to stretnutie verím aj ja. Všetky tie okamihy boli až príliš bolestné na to, aby po nich zostala beznádej. Nikoho z vás nechcem presviedčať o znovustretnutí, ak náš pozemský čas pominie. Každý má právo na vlastný názor a mám ho i ja. Ten môj je hlboko ovplyvnený tým, s čím som sa stretla. Aj napriek viere v opätovné stretnutie priznávam, že sú dni, keď sa pri spomienke na tie deti slzám neubránim.

V období, keď som začala pracovať na detskej onkológii, som sa nezamýšľala nad tým, kam tie deti idú, keď sa ich život tu na

zemi skončí, a či vôbec niekam idú. Trápila ma len bolesť a otázka: Prečo práve tie deti? Zaspávala som s plačom a obavami, ako ísť ďalej. Predsa len, nastúpila som tam ako osemnásťročná a počas jednej nočnej služby, keď som strávila noc pri zomierajúcom osemročnom dievčatku, sa môj život navždy zmenil. V tú noc som pochopila, ako sa život dokáže za pár hodín navždy zmeniť.

Detí, ktoré odchádzali na druhý breh, pribúdalo. Prechádzala som emóciami, s ktorými som si nevedela rady. Nijako som si nechcela pripustiť, že smrťou sa všetko skončí, veď vždy je to tak, že ak sa niečo končí, niečo nové sa začína. A ak to tak funguje v živote, a ono to naozaj funguje, musí to fungovať aj po pozemskom živote. Nikdy nezabudnem na rozhovor s trinásťročnou dievčinou. Už len ležala, ťažko dýchala, kyslík jej dýchanie o niečo uľahčoval. Chvilu som si pri nej posedela. „Ako sa máš?“ opýtala som sa. Hovorilo sa jej ťažko, ale predsa odpovedala: *„Ďakujem, dobre. Nemám sa na čo sťažovať, o chvíľu pôjdem domov.“* Usmiala som sa na ňu, úsmev mi opätovala. Vzala moju dlaň do svojej a pokračovala: *„Vieš, ale ja myslím iný domov. Pôjdem k Ježiškovi, už ma tam čaká. Povedal mi to vo sne. Teším sa tam.“* Obdivovala som, s akým pokojom o tom hovorila. Na druhý deň som prišla do služby. Už tam nebola. Odišla domov, tak ako povedala...

Dnes to už chápem a vnímam inak ako kedysi. Keď som nastúpila na oddelenie, a ešte aj o pár rokov neskôr, som smrť vnímala úplne inak ako teraz. Bola pre mňa tým najhroznejším, s čím som sa stretla. Znamenala pre mňa koniec bez konca, zúfalstvo, stratu a prehru. V tých chvíľach sa akoby zastavil čas, akoby to bol len zlý sen a stále som čakala, že sa z neho zobudím. Mnoho nocí som za tými deťmi preplakala. Držala som za ruku v posledných chvíľach detí v každom veku, od malinkých až po tie, čo dovŕšili vek dospelosti. Niekedy som mala pocit, že tú ťarchu neunesiem. Zaspávala som a či som chcela, alebo nie, premietali sa mi mnohé najsmutnejšie chvíle. V mojej duši vládol nepokoj. Bola som príliš mladá, neskúsená, nedozretá na to, aby som to ako-tak chápala. Kládla som si tisíc otázok: Prečo musia deti zo-

mierať? Prečo nemohli ostať so svojimi rodinami? Prečo vôbec ochoreli? Prečo tak veľmi bolí strata? Odpovede neprichádzali. Vždy to človeka zasiahne. Vždy je to smutné a navždy to ostane v nás. Vždy to bolí a vždy máme pocit, že je to kruté. Len ten, kto je v tých chvíľach v izbe, pochopí, aká ťaživá je bezmocnosť, ako bolí čakanie a akú trpkú príchut' majú slzy. Predsa len, sú to nevinné deti. Milované deti svojich rodičov a nás všetkých, ktorí sme s nimi prežili kus ich života. Vidieť utrpenie detí, ktoré musia znášať, kým tam prídu, to je neopísateľná bolesť. Tá bolesť z utrpenia nikdy nebude iná. Je rovnaká ako v deň, keď som nastúpila na onkológiu, ostávala rovnaká aj po roku, po piatich aj dnes po osemnástich rokoch a viem, že ostane vo mne po zvyšok môjho života. Aká potom musí byť bolesť matky, otca, súrodencov a blízkych? Tá najväčšia, aká existuje... najsmutnejšia a neopísateľná.

Obdivujem silu rodičov, s akou prijali svoj údel, ich trpezlivosť, s akou všetko znášali, ich obetavosť, s akou bdeli pri postieľkach svojich detí. Obdivujem ich lásku, ich vieru, s akou dokázali ďalej žiť napriek obrovskej, nenahraditeľnej strate drahých, milovaných detí. To, čím prešli, pochopí len ten, kto to prežil. Nik iný. A ani ja nie, hoci som bola s mnohými z nich v tých najbolestnejších chvíľach. Viem, že nejedného z nich ťaží kopa otázok, na ktoré im nemá kto odpovedať. Mnohokrát sa pýtajú samých seba, či urobili všetko pre svoje dieťa, či nemali urobiť viac. Netrápte sa výčitkami, uverte tomu, že svojim deťom ste dali všetko, čo bolo vo vašich silách, že sú na krásnom mieste, kde nás čakajú. Existuje vyššia moc, ktorá je silnejšia ako my, a len Boh vie, prečo vaše deti museli odísť. My sa to dozvieme, až tam raz prídeme. Prostredníctvom tejto knihy vám posielam svoj pozdrav, stálu spomienku a objatie. Nikdy na vás nezabudnem, ani na vaše deti nie. V mojom srdci je jedno miesto, ktoré bude patriť navždy len vám a vašim deťom.

ZVLÁŠTNE SNY

Mala som dva zvláštne sny, na ktoré nikdy nezabudnem. Po celý život ostávam za ne vďačná. Ťažko sa mi hľadajú slová na tie čarovné okamihy. Nech by som sa snažila vyjadriť akokoľvek, neexistujú slová, ktoré by tú nádheru opísali, no pokúsím sa vám to priblížiť.

Bola som na krásnom mieste. Krajšie som nikdy dovtedy nevidela. Kráčala som po zelenej lúke plnej kvetov, cítila som ich vôňu. Okolo mňa poletovali motýle. Obloha bola jasná a čistá. Všade dookola vládol božský pokoj, akoby sa zastavil čas. Tam neexistoval chaos, stres. Nikam som sa neponáhľala, len som kráčala po tej lúke s neopísateľnou ľahkosťou. Kvety žiarili farbami, aké som tu na zemi nikdy nevidela. Všetky farby boli tisíckrát jasnejšie, ako ich vidím tu. Odvtedy je každá farba pre mňa matná. Nič ma tam neťažilo, nad ničím pozemským som sa nezamýšľala. Len som si vychutnávala pohodu, harmóniu, pokoj, lásku.

Z diaľky som videla prichádzať malé i veľké deti. Zastala som. Prichádzali obklopené zlatou žiarou. Ako sa čoraz viac približovali, spoznávala som ich. Usmievala som sa. Nedokážem opísať tú nekonečnú radosť, ktorú som cítila v srdci. Boli iné, ako som ich poznala na oddelení, no poznala som ich. Všetky mali vlásky a boli zdravé. Bolo to, akoby sme stále ostali spolu. Zdalo sa mi všetko také samozrejmé a skutočné. Deti neplakali, nič ich nebolo, neboli smutné a nemali strach.

Jeden malý chlapec sa s úsmevom rozbehol do môjho náručia. Mocne ma objímal. Postupne sa približovali aj ostatné deti. Keď boli všetky pri mne, zhora sa spustil zlatý dážď. Jemne na nás dopadal. Všetkých nás obklopovala jedna veľká, žiarivá oáza

pokoja a lásky. Tvorili sme nerozlučnú rodinu. Deti sa na mňa usmievali. Neviem to pochopiť, no všetky deti akoby rozprávali spolu. Nebolo to jednohlasné, každé rozprávalo samo, no dokázala som ich počúvať všetky naraz a bolo to pre mňa v tej chvíli úplne prirodzené. Povedali mi: „**Máme sa tu dobre. Ďakujeme ti za všetko, čo si pre nás urobila.**“ Podišiel ku mne jeden chlapec. V nasledujúcom príbehu píšem o tom, čo sa mi s ním stalo. Mal obe nohy, dokonca vyzeral chudší, ako som ho poznala. Objal ma a povedal: „**Odpuť mi, čo som ti urobil.**“ „Nikdy som sa na teba za to nehnevla. Dodržal si svoj sľub.“ Usmial sa a znova ma objal.

Deti s neopísateľnou nehou zvierali moje dlane, tak ako som ja zvierala tie ich, keď tam odchádzali. „**Pozdrav od nás našich rodičov. Sme stále s nimi a raz sa znova s nami stretnú.**“ „Chcem tu ostať s vami. Nechcem sa vrátiť,“ povedala som. „**Už musíš ísť. Tvoj čas ešte neprišiel.**“ Vtom som sa od nich pomaly vzdalovala. Nedokázala som sa otočiť a pozrieť sa ešte raz na ne, hoci som veľmi chcela. Jednoducho sa to nedalo. Z diaľky som ešte počula: „**Raz sa všetci stretneme.**“ Keď som odišla z toho jasného svetla, začali mi stekať po tvári slzy. Nedokázala som ich zadržať. Vtedy som sa zobudila. Dlho potom som plakala. Neboli to slzy smútku, bolesti. Bola som nesmierne šťastná, že som tie deti zas videla.

Onedlho sa mi sníval druhý sen, síce podobný tomu prvému, ale bol omnoho kratší. Tie deti už neboli blízko pri mne ani nič nehovorili. Hrali sa spolu, malé i veľké, na lúke plnej kvetov a zas boli obklopené neopísateľnou žiarou. Všetky vyzerali šťastné. Ten pocit lásky a harmónie sa nedá opísať. Zrazu sa všetky pochytali za ruky a vytvorili dlhú spoločnú reťaz. Na tento obraz nikdy nezabudnem. Spolu vchádzali do neopísateľne žiarivého svetla, dokonca som si všimla, ako niektoré deti poskakujú. Bolo cítiť ich šťastie a radosť. V prvom sne som sa nedokázala obzrieť ja, v tomto sa neobzreli ony. Stála som tam a s nekonečnou láskou som ich vypravádzala. Po dlhých rokoch som ich konečne dokázala pustiť do ich sveta bezhraničnej lásky. Bez sĺz, bez obáv. S nádejou na opätovné stretnutie. Usmievala som sa

a v mojom srdci zavládol zázračný pocit pokoja. Nemala som už o ne strach a v tých chvíľach som to nevnímala ako odlúčenie.

Neviem, kde sa nachádza miesto, kam tie deti odišli, ale verím, že existuje. Hoci som nedovidela za horizont, do ktorého kráčali, stačilo mi vidieť, že tam išli s radosťou a bez strachu. Po tých rokoch smútku to bolo pre mňa niečo zázračné a zároveň oslobodzujúce. Okamihy z týchto zážitkov mi dodali mnoho lásky a sily ísť ďalej. Uvedomila som si, že deťom, ktoré sú už na druhom brehu, nedlhujem slzy ani smútok. Jediné, čo im môžem dať, a aj dávam, je láska, ktorú k nim naďalej prechovávam vo svojom srdci.

SPLNENÝ SLUB

Nikdy nezabudnem na jednu zvláštnu noc. Prešli odvtedy už roky, no spomienka na tú noc ostane vo mne asi nastálo.

Bol neskorý letný večer. Jedna kamarátka ma spolu s ďalšou pozvala pozrieť sa na nový byt, ktorý si nedávno s manželom kúpili. Manžel zostal v tú noc v robote. Cestou v aute sa ma obe pýtali na prácu. Spomenula som si na jedného chlapca a začala som im rozprávať... Mal štrnásť rokov. Metastázy v tele sa mu množili, trpel bolesťami, bol apatický, znechutený zo všetkého. Prišiel na ošetrovňu na odber krvi. Pripravovala som si pomôcky, on sedel na vozíku, pretože jednu nohu mal amputovanú. Bol už zo všetkého unavený, nervózny, strácal sa, upadal. Pozeral sa von oknom a rozprával si sám pre seba: „*Nič ma už nebaví. Ide leto a ja sa neteším. Nechce sa mi tu už byť.*“ Hovoril to s hnevom a podráždenie. Chápala som ho. Nestihla som mu ani nič povedať, keď zrazu otočil hlavu, pozrel sa mi do očí a povedal, na čo nikdy